

RECENZJA

Relational Competence Theory: Research and Mental Health Applications

Luciano L'Abate, Mario Cusinato, Eleonora Maino,
Walter Colesso, Claudia Scilletta,
Springer, New York 2010, 326 s.

DAGMARA MUSIAŁ

Instytut Psychologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Lublin

We współczesnym świecie relacje między-ludzkie stanowią zarówno źródło satysfakcji, jak i nastroczają wiele problemów. Ten obszar ludzkiego funkcjonowania staje się zatem ciekawym polem do zagospodarowania tak w badaniach naukowych, jak i w praktyce psychologicznej. Naprzeciw tym oczekiwaniom wychodzi kolejna książka profesora Luciano L'Abate (ze współautorami) *Relational Competence Theory: Research and Mental Health Applications*. Jako cel Profesor L. L'Abate i współautorzy uznali opracowanie i zaktualizowanie badań dotyczących kontekstualnych i rozwojowych teorii kompetencji relacyjnych (*Relational Competence Theory* – RCT), dotyczących relacji intymnych i nie-intymnych. Już sam cel książki zachęca do zapoznania się z nią, zwłaszcza ze względu na proponowany aspekt rozwojowy.

RCT (*Relational Competence Theory*) skupia się na tym, jak skutecznie radzić sobie z samym sobą, z bliskimi i innymi osobami, z którymi nie pozostaje się w intymnej relacji, w relacji bliskiej i z dystansem, zrealizowanej i niewykorzystanej, zależnej, współzależnej i niezależnej oraz krótko- i długotrwałej.

Kolejną kwestią wymagającą wyjaśnienia jest termin „Relacyjna” (*Relational*). Oznacza on relację dwukierunkową, w przeciwień-

stwie do jednokierunkowej, intymną bądź nie-intymną w ciągłej współzależnej i wzajemnej wymianie zasobów psychicznych dla nas dostępnych. Skuteczność jest oceniana przez to, co czujemy, jak myślimy, jak działamy, czego jesteśmy świadomi i jak oceniamy bliższy i odległy subiektywny kontekst, przez nas postrzegany.

Niniejsza publikacja dotyczy teorii, zatem odnosi się ona do hierarchicznych ram odniesienia w stosunku do interpersonalnego funkcjonowania i jest napisana zgodnie z zasadą: od ogółu do szczegółu i od abstrakcyjności do konkretności – począwszy od ogólnych założeń w części drugiej, przez szczegółowe założenia teorii w części trzeciej, normatywne modele właściwe w części czwartej, modele dla klinicznych warunków dysfunkcyjnych w części piątej, do poprawy kompetencji relacyjnych w części szóstej.

Zagadnienie kompetencji relacyjnych i relacji intymnych jest tak obszerne i skomplikowane, że nie może odnosić się do jednej koncepcji teoretycznej, dlatego też propozycja profesora L'Abate jest próbą opracowania teoretycznych ram odniesienia dla tej problematyki (teorie zaktualizowane), które mogą być weryfikowane zarówno badawczo, jak i w praktyce klinicznej, a jej celem

jest zmniejszenie złożoności i liczby modeli teoretycznych.

Publikacja składa się z siedmiu części – 22 rozdziałów. Część I dotyczy wprowadzenia w teorię kompetencji relacyjnych (RCT), obejmującego koncepcyjne i empiryczne podstawy struktury teoretycznej. Rozdział 1 zawiera koncepcyjne definicje pojęć niezbędne do opracowania teorii, takie jak: relacje, kompetencje i teorie, które obejmują cztery podstawowe wymogi niezbędne do opracowania teorii: (1) definiowalność, możliwą do sprawdzenia w warunkach laboratoryjnych, (2) zastosowanie funkcjonalności/dysfunkcjonalności w kompetencjach relacyjnych oraz w interwencji w zakresie zdrowia psychicznego, (3) redundancję w odniesieniu do innych modeli oferujących różne koncepcyjne punkty widzenia i (4) płodność heurystyczną, wykazującą, jak teoria generuje sprawdzalne hipotezy i metody oceny swoich modeli. Rozdział 2 zawiera dane o badaniach dotyczących zewnętrznych i wewnętrznych miar stworzonych specjalnie w celu sprawdzenia ważności wybranych modeli teorii.

Część II obejmuje metateoretyczne założenia zawierające cel, w którym została zgromadzona prezentowana wiedza. Założenia te pomagają zrozumieć relacyjne kompetencje zgodnie z zaproponowanymi 16 modelami. Rozdział 3 opisuje Model nr 1, odnoszący się do szerokości związków, który oparty jest na horyzontalnym modelu kołowym z udziałem pięciu elementów, takich jak: emocjonalność, racjonalność, działanie, świadomość i kontekst (ERAAwC) ocenianych za pomocą odpowiedniego kwestionariusza. Rozdział 4 przedstawia Model nr 2, odnoszący się do głębokości relacji. Model ten opiera się na dwóch głównych poziomach: pierwszy dotyczy prezentacji własnego selfu na zewnątrz i prywatnego fenotypu psychicznego dostępnego we własnym domu, natomiast drugi dotyczy wewnętrznego genotypu i historycznego genotypu obejmującego międzypokoleniowy przekaz rodzinny tych cech, które wpływają na rozwój fizyczny, emocjonalny i intelektualny. Kompetencje relacyjne występują w zakresie różnych,

obiektywnych układów czynników, które są ujęte w Modelu nr 3 (Rozdział 5), takich jak: szkoła, praca, środki komunikacji oraz inne sytuacje odnoszące się do codziennego życia, jak: sklep spożywczy czy fryzjer.

Część III obejmuje trzy założenia teoretyczne na temat podstawowych umiejętności, które specyfikują relacyjne kompetencje, w tym Model nr 4, prezentowany w rozdziale 6, określający zdolność do miłości i Model nr 5, zawarty w rozdziale 7, dotyczący zdolności do kontroli i regulacji selfu. Zdolność do miłości opiera się na wymiarze bliskości–dystansu z funkcjonowaniem zachowującym równowagę pomiędzy nimi. Zdolność do regulowania selfu opiera się na wymiarze kontroli, określonym na kontinuum: gwałtowne reagowanie emocjonalne – zahamowanie, z umiejętnością balansowania pośrodku tego kontinuum. Model nr 6, przedstawiony w rozdziale 8, ukazuje połączenie obydwu zdolności w ortogonalną całość. Ta kombinacja daje możliwość funkcjonowania w czterech polach na dwóch poziomach. Funkcjonalność w relacjach wyraża się w odpowiedniej równowadze pomiędzy dążeniem–unikaniem oraz reagowaniem–odrącaniem, zgodnie z wymaganiami zadań na różnych etapach cyklu życia. Trzecim następstwem obydwu zdolności jest zawartość treściowa relacji ujęta w Modelu nr 7, przedstawionym w rozdziale 9, który opisuje tzw. Trójkąt Życia, składający się z: bycia, dawania i brania.

Część IV zawiera pięć głównych rozwojowych modeli normatywnych pochodzących z założeń zarówno teoretycznych, jak i metateoretycznych. Zaprezentowany w rozdziale 10 Model nr 8 dotyczy rozwojowego różnicowania własnej tożsamości, składającego się z 6 stopni. Z owych 6 stopni, trzy relacyjne style stanowią Model nr 9, opisany w rozdziale 11. Natomiast Model nr 10 został poszerzony o interakcje intymne i jest zaprezentowany w rozdziale 12. Rozdział 13 przedstawia Model nr 11, dotyczący osobowości związanej z funkcjonalnością i dysfunkcjonalnością w odniesieniu do klasyfikacji psychiatrycznej DSM-IV. Model nr 12, przedstawiony w roz-

dziale 14, zawiera priorytety, które są synonimem takich konstruktów, jak: cele, motyw, intencje, potrzeby i postawy.

W części V omówione są cztery dodatkowe, istotne klinicznie modele. Cechuje je podobieństwo do interwencji w zakresie zdrowia psychicznego. Wszystkie pochodzą z poprzednich założeń i większych modeli, mających zastosowanie w relacjach dysfunkcyjnych i klinicznych. I tak w rozdziale 15 zaprezentowany jest Model nr 13. Zawiera on 3 role: kontaktowca (zbliżanie się), dystansowca (unikanie) i regulatora (sprzeczność w zbliżaniu się – unikaniu). W rozdziale 16 ukazany jest Model nr 14. Zawiera on patogeniczną psychodramę „Trójkąt”, obejmującą jednocześnie rolę ofiary, prześladowcy i ratownika. Model nr 15 w rozdziale 17 jest zdefiniowany jako dzielenie radości i bólu oraz wybaczenie błędów i uchybień. Rozdział 18 przedstawia Model nr 16, który obejmuje strukturę i proces rozwiązywania problemów, m.in. multiplikatywne funkcje trzech czynników: (1) poziom funkcjonowania w negocjacjach, (2) zdolności niezbędne do negocjacji i (3) motywację do negocjacji.

Część VI poświęcona jest rozwojowi kompetencji relacyjnych poprzez interaktywne ćwiczenia praktyczne. W rozdz. 19 przedstawiona jest promocja kompetencji, nazywana prewencją pierwotną. Zawiera ona pozytywne podejście w odniesieniu do modeli: teorię poprzez wzbogacony program dla par i rodzin oraz pomoc samemu sobie, a także efektywne metody promowania zdrowia fizycznego i psychicznego, w tym interaktywne ćwiczenia praktyczne adresowane do takich grup społecznych, jak: dzieci, dzieci i ich rodziny, dorośli, małżeństwa i całe rodziny.

Rozdział 20 koncentruje się na prewencji kompetencji relacyjnych w wybranych, niezdiagnozowanych grupach ryzyka, takich jak np. dorosłe dzieci alkoholików, poprzez różne

interaktywne praktyczne ćwiczenia przeznaczone dla tych grup.

Rozdział 21 zawiera bezpośrednio, powtarzalne zajęcia treningowe, opracowane na podstawie teorii modeli, które można realizować werbalnie, a także w formie pisemnej w interaktywnych ćwiczeniach praktycznych.

W części VII, rozdział 22 zawiera konkluzje i omówienie najważniejszych kwestii dotyczących teorii kompetencji relacyjnych (RCT). Analizując wszystkie modele dla przedstawionej teorii, można stwierdzić, że funkcjonowanie relacyjnych kompetencji związane jest z kochaniem siebie i bliskich, przyjęciem kreatywnego postępowania oraz trzymaniem się priorytetów.

Analizując przedstawione modele teorii kompetencji relacyjnych (RCT), należy stwierdzić, iż nie wszystkie modele zostały poddane empirycznej ewaluacji. Niektóre przedstawione w tej publikacji są dopiero weryfikowane empirycznie, a tylko niewielka liczba została poddana takiej ocenie. I to stanowi mankament recenzowanej publikacji, ponieważ konsekwencją oceny empirycznej tylko części modeli są pewne rozbieżności w zakresie teorii. Niemniej jednak atrakcyjność przedstawianych modeli może skłaniać badaczy do ich empirycznej weryfikacji.

Konkludując, należy stwierdzić, iż niniejsza publikacja może być użyteczna dla opracowania programów psychoterapii i poradnictwa dla par oraz rodzin, a także dla badaczy akademickich zajmujących się w swej aktywności poznawczej wszelkiego rodzaju relacjami oraz dla praktyków – specjalistów w zakresie różnych dyscyplin zdrowia psychicznego, takich jak: psychologia kliniczna, doradztwo, psychiatria czy psychoprofilaktyka i praca socjalna. Tym, co stanowi szczególnie cenny walor niniejszej publikacji, jest uwzględnienie rozwojowych aspektów problematyki relacji interpersonalnych.